

Presenting a Model of Determinant Factors of Financial Corruption in Companies Listed on the Tehran Stock Exchange

1. Fahimeh Mirzaei^{id}: Department of Accounting, Fi.C., Islamic Azad University, Firouzkooch, Iran

2. Seyed Yousef Ahadi Serkani^{id*}: Department of Accounting, Fi.C., Islamic Azad University, Firouzkooch, Iran. Email: SY.ahadiserkani@iau.ac.ir (Corresponding Author)

3. Mohammad Mahmoodi^{id}: Department of Accounting, Fi.C., Islamic Azad University, Firouzkooch, Iran

Article history

Received: 02 May 2025

Revised: 23 July 2025

Accepted: 31 July 2025

Published: 04 September 2025

Abstract:

Financial corruption is one of the most fundamental challenges facing the Iranian economy and other developing countries, which, by undermining transparency and accountability mechanisms in companies and organizations, fosters widespread public distrust and leads to large-scale misallocation of financial resources. This study, aiming to identify and extract a model of the determinant factors of financial corruption in companies listed on the Tehran Stock Exchange and applying grounded theory, seeks to explain a network of influencing conditions, strategies, and consequences of financial corruption through reliance on in-depth field data. Data were collected using semi-structured interviews with 12 financial experts during the period from 2019 to 2024, and the analysis was conducted through open, axial, and selective coding. The research findings indicated that more than 80 initial codes were structured around main components such as causal conditions (e.g., weakness in the value system, ineffectiveness of internal controls, personal motivations, economic pressure); contexts (including inefficiency of information technology infrastructure, organizational cultural environment, absence of codified counteractive policies); intervening conditions (such as conflict of interest, weak oversight of managers, political influence); core category (corporate financial corruption); strategies (control processes, professional ethics training, transparency-enhancing technologies); and consequences (disruption of organizational performance, capital flight, reduction of social capital). In addition to analyzing the causal and contextual relationships of these components, the present study offers recommendations in legal-judicial, managerial, and cultural domains for controlling financial corruption in publicly listed companies.

Keywords: Corporate financial corruption, grounded theory, internal control, stock exchange, Iran, professional ethics

Citation: Mirzaei, F., Ahadi Serkani, S. Y., & Mahmoodi, M. (2025). Presenting a Model of Determinant Factors of Financial Corruption in Companies Listed on the Tehran Stock Exchange, *Accounting, Finance and Computational Intelligence*, 3(2), 1-15.

Copyright: © 2025 by the authors. Published under the terms and conditions of Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

Extended Abstract**Introduction**

Financial corruption is one of the most pervasive and damaging phenomena affecting the economic, social, and institutional structures of nations, particularly in developing economies where institutional capacity and regulatory oversight may be limited (Johnson & Sharma, 2022; Lin et al., 2021). It undermines transparency and accountability in organizations, fosters widespread public distrust, and leads to substantial misallocation of resources (Oecd, 2020; World, 2020). Within the capital markets, companies listed on the stock exchange are particularly vulnerable due to the volume of financial transactions, close association with capital resources, and heightened exposure to governance-related risks (Ahmadinejad & Gholami, 2019; Noor Bakhsh et al., 2020). In the Iranian context, structural weaknesses, overlapping institutional mandates, and a lack of effective enforcement mechanisms have amplified the problem, allowing systemic corruption to persist despite the existence of extensive anti-corruption regulations (Gholami, 2022; Pehlavani, 2022).

From a theoretical perspective, the phenomenon of corporate financial corruption can be interpreted through the lens of rent-seeking theory, which posits that monopolistic market structures, privileged access to economic opportunities, and inadequate competition create incentives for misuse of resources (Fadavi, 2021). New institutional economics also underscores that low institutional quality, weak rule of law, and poor corporate governance frameworks increase the probability of corruption (Lin et al., 2021; Wang & Huang, 2020). Furthermore, previous research has shown that cultural and organizational factors, such as a lack of professional ethics training, ill-defined job responsibilities, and tolerance toward unethical practices, significantly exacerbate corruption risks (Barati, 2019; Transparency, 2019). Technological advancements in financial systems, while offering tools for transparency, may also be exploited in the absence of robust safeguards (Jafari, 2020; Padash & Arbab, 2022).

In light of these challenges, there is a growing need for a comprehensive, context-specific framework that identifies the determinants of financial corruption in publicly listed companies and proposes integrated strategies for prevention and mitigation. This study aims to address this gap by developing a grounded theory-based model that systematically categorizes causal, contextual, and intervening conditions, alongside strategies and outcomes, based on in-depth field data from experts within the Iranian capital market (Gholami, 2022; Pehlavani, 2022).

Methods and Materials

This study adopted a qualitative research design grounded in the grounded theory methodology to explore the determinants of financial corruption in companies listed on the Tehran Stock Exchange. Data were collected through semi-structured interviews with 12 financial and auditing experts selected via purposive and snowball sampling to achieve theoretical saturation. The interview protocol was designed to elicit insights into the participants' experiences and observations regarding corruption-related behaviors, organizational conditions, and regulatory environments. Interviews were recorded, transcribed, and subjected to open, axial, and selective coding to identify key themes and categories. The coding process was supported by qualitative data analysis software to ensure systematic categorization of findings. Triangulation techniques, including participant validation and cross-referencing with secondary documentation, were employed to enhance credibility.

Findings

The analysis produced over 80 initial codes, which were subsequently grouped into major thematic components. Causal conditions identified included weak professional values among managers, inadequate accounting knowledge, personal financial pressures, propensity for risk-taking, and poor ethical standards. These were reinforced by contextual factors such as an expedient organizational culture, lack of professional ethics education, ineffective IT infrastructure, absence of public anti-corruption education, and non-transparent promotion and recruitment policies.

Intervening conditions emerged as critical accelerators or inhibitors in the corruption cycle. Key elements included conflicts of interest between managers and shareholders, political influence over executive appointments, lack of incentives for whistleblowing, and external interference in decision-making processes. The analysis highlighted that these conditions often neutralize formal anti-corruption measures, leading to their ineffectiveness.

The core category identified was “corporate financial corruption,” encapsulating the interplay between individual motivations, organizational weaknesses, and institutional deficiencies. Strategies proposed by experts to combat corruption included implementing secure reporting systems for whistleblowers, continuous professional ethics training, regular and independent auditing processes, enhancement of financial transparency through advanced IT systems, and swift enforcement of punitive measures against offenders.

The study also categorized consequences into organizational, economic, and societal domains. Organizational consequences included brand deterioration, reduced service quality, weakened interdepartmental trust, and increased operational costs. Economic consequences involved capital flight, declining market indices, reduced competitiveness, and diminished economic growth. Societal consequences encompassed reduced social capital, heightened public distrust, and increased emigration of skilled professionals. The model structured these relationships into five grounded theory dimensions: causal conditions, contextual factors, intervening conditions, strategies, and consequences, providing a holistic understanding of corruption dynamics in the Iranian capital market.

Discussion and Conclusion

The findings of this study reaffirm that corporate financial corruption in the Iranian capital market is a multifactorial phenomenon driven by the convergence of individual, organizational, and institutional weaknesses. Causal conditions such as poor professional ethics and inadequate technical expertise interact with permissive cultural and organizational environments to facilitate corrupt practices. Intervening factors, particularly political interference and conflicts of interest, significantly undermine the effectiveness of existing control mechanisms, explaining why formal anti-corruption frameworks often fail in practice.

The proposed strategies underscore the necessity of a multi-pronged approach. Technological measures, such as real-time financial transaction monitoring and secure whistleblower systems, must be integrated with robust legal protections and active cultural reform within organizations. Professional ethics training and transparent governance structures are pivotal for preventing corruption from becoming normalized within corporate culture.

The grounded theory model developed in this research offers a structured, evidence-based framework that can guide policy-makers, regulators, and corporate leaders in designing targeted interventions. By explicitly mapping the interplay between causal, contextual, and intervening factors, the model identifies leverage points for disrupting the corruption cycle. Addressing these determinants in a coordinated and sustained manner can mitigate corruption risks, enhance investor confidence, and promote sustainable corporate governance in Iran’s capital markets.

Ultimately, combating corporate financial corruption requires more than regulatory compliance; it demands systemic reforms that address the root causes at individual, organizational, and institutional levels. Only through a combination of strong governance, technological innovation, cultural change, and stakeholder engagement can the persistence of corruption in publicly listed companies be effectively curtailed.

Authors' Contributions

Authors equally contributed to this article.

Acknowledgments

Authors thank all participants who participate in this study.

Declaration of Interest

The authors report no conflict of interest.

Funding

According to the authors, this article has no financial support.

Ethical Considerations

All procedures performed in this study were under the ethical standards.

ارائه الگوی عوامل تعیین کننده فساد مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

تاریخچه مقاله

تاریخ دریافت: ۱۲ اردیبهشت ۱۴۰۴

تاریخ بازنگری: ۱ مرداد ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۹ مرداد ۱۴۰۴

تاریخ انتشار: ۱۳ شهریور ۱۴۰۴

۱. فهیمه میرزایی^{1b}: گروه حسابداری، واحد فیروزکوه، دانشگاه آزاد اسلامی، فیروزکوه، ایران

۲. سید یوسف احدی سرکانی^{1b*}: گروه حسابداری، واحد فیروزکوه، دانشگاه آزاد اسلامی، فیروزکوه، ایران. ایمیل: SY.ahadiserkani@iau.ac.ir (نویسنده مسئول)

۳. محمد محمودی^{1b}: گروه حسابداری، واحد فیروزکوه، دانشگاه آزاد اسلامی، فیروزکوه، ایران

چکیده

فساد مالی یکی از بنیادین‌ترین چالش‌های اقتصاد ایران و دیگر کشورهای در حال توسعه است که با تضعیف سازوکارهای شفافیت و پاسخگویی در شرکت‌ها و سازمان‌ها، موجبات گسترش بی‌اعتمادی عمومی و اتلاف منابع مالی در سطح کلان را پدید می‌آورد. این پژوهش با هدف شناسایی و استخراج الگوی عوامل تعیین کننده فساد مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و به کارگیری نظریه داده بنیاد، تلاش می‌کند با اتکا به داده‌های عمیق میدانی، شبکه‌ای از شرایط مؤثر، راهبردها و پیامدهای ناشی از فساد مالی را تبیین کند. داده‌ها با استفاده از مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته با ۱۲ نفر از خبرگان مالی طی ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۳ جمع‌آوری شد و تحلیل از طریق کدگذاری باز، محوری و انتخابی، صورت گرفت. نتایج پژوهش نشان داد که بیش از ۸۰ کد اولیه، حول مؤلفه‌های اصلی همچون شرایط علی (نظیر ضعف نظام ارزشی، ناکارآمدی کنترل‌های داخلی، انگیزه‌های شخصی، فشار اقتصادی)؛ بسترها (شامل ناکارآمدی زیرساخت فناوری اطلاعات، فضای فرهنگی سازمانی، نبود سیاست‌های مقابله‌ای مدون)؛ شرایط مداخله‌گر (همچون تعارض منافع، ضعف نظارت بر مدیران، نفوذ سیاسی)؛ مقوله محوری (فساد مالی شرکتی)؛ راهبردها (فرایندهای کنترلی، آموزش اخلاق حرفه‌ای، فناوری شفافیت‌ساز) و پیامدها (اختلال در عملکرد سازمان، خروج سرمایه، کاهش سرمایه اجتماعی) ساختار یافته‌اند. پژوهش حاضر ضمن تحلیل روابط علی و زمینه‌ای این مؤلفه‌ها، راهکارهایی را در حوزه حقوقی-قضایی، مدیریتی و فرهنگی جهت کنترل فساد مالی در شرکت‌های بورسی پیشنهاد می‌دهد.

کلیدواژگان: فساد مالی شرکتی، داده بنیاد، کنترل داخلی، بورس، ایران، اخلاق حرفه‌ای

شیوه استناددهی: میرزایی، فهیمه، احدی سرکانی، سید یوسف، و محمودی، محمد. (۱۴۰۴). ارائه الگوی عوامل تعیین کننده فساد مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *حسابداری، امور مالی و هوش محاسباتی*، ۳(۲)، ۱-۱۵.

فساد مالی به عنوان یکی از مهم‌ترین چالش‌های ساختاری و رفتاری سازمان‌های اقتصادی، به‌ویژه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس، همواره مورد توجه پژوهشگران، سیاست‌گذاران و فعالان اقتصادی بوده است (Mostafavi Nejad et al., 2023; Qahraman Nejad, 2023). این پدیده چندوجهی، علاوه بر تأثیرات مستقیم بر عملکرد سازمان‌ها، پیامدهای کلان اقتصادی، اجتماعی و نهادی به همراه دارد و می‌تواند بستر بی‌اعتمادی عمومی، کاهش سرمایه اجتماعی و هدررفت منابع را فراهم آورد (Johnson & Sharma, 2022; Lin et al., 2021). در ایران، به دلیل ویژگی‌های خاص اقتصاد ملی، ساختار حاکمیتی شرکت‌ها و شرایط نهادی، فساد مالی در شرکت‌های بورسی جلوه‌ای پیچیده‌تر یافته و ترکیبی از عوامل فردی، سازمانی و محیطی را شامل می‌شود (Kalantari Sarcheshmeh et al., 2024; Masoumi & Hekmati, 2024; Pehlavani, 2022).

در سال‌های اخیر، گزارش‌های نهادهای بین‌المللی نظیر بانک جهانی و سازمان همکاری و توسعه اقتصادی نشان می‌دهد که فساد مالی در بازارهای نوظهور، ریشه در کیفیت پایین حکمرانی، ضعف شفافیت و ناکارآمدی ابزارهای نظارتی دارد (Oecd, 2020; World, 2020). این یافته‌ها با شرایط ایران نیز همخوانی دارد، به‌گونه‌ای که ضعف کنترل‌های داخلی، تعارض منافع مدیران، و نبود سیستم‌های گزارشگری شفاف، از عوامل کلیدی بروز این پدیده در بازار سرمایه محسوب می‌شود (Ahmadinejad & Gholami, 2019; Noor Bakhsh et al., 2020). به بیان دیگر، خلأ در اجرای مؤثر قوانین و مقررات موجود، و فقدان هماهنگی نهادی میان نهادهای ناظر، بستر مناسبی برای رشد و تداوم فساد مالی ایجاد کرده است (Gholami, 2022).

از منظر نظری، فساد مالی در شرکت‌ها را می‌توان بر اساس رویکردهای گوناگون اقتصادی و نهادی تحلیل کرد. نظریه رانت‌جویی بیان می‌کند که وجود انحصارات، دسترسی محدود به فرصت‌های اقتصادی و ضعف رقابت، انگیزه‌های سوءاستفاده از منابع را افزایش می‌دهد (Fadavi, 2021). همچنین، دیدگاه‌های اقتصاد نهادی جدید بر این نکته تأکید دارند که کیفیت پایین نهادها و نبود حاکمیت شرکتی کارآمد، موجب تضعیف شفافیت و پاسخگویی می‌شود (Lin et al., 2021; Wang & Huang, 2020). بر این اساس، راهبردهای مقابله با فساد مالی باید هم‌زمان به اصلاح بسترهای نهادی، ارتقاء کیفیت حکمرانی، و تقویت کنترل‌های داخلی بپردازند (Padash & Arbab, 2022; Transparency, 2019).

مطالعات داخلی متعددی نشان داده‌اند که ضعف در آموزش اخلاق حرفه‌ای، تعریف مبهم مسئولیت‌های شغلی، و فرهنگ سازمانی مصلحت‌اندیش، از مهم‌ترین زمینه‌های تقویت فساد مالی در شرکت‌های بورسی است (Ahmadinejad & Gholami, 2019; Barati, 2019). در واقع، هنگامی که فرهنگ سازمانی مبتنی بر صداقت، شفافیت و پاسخگویی شکل نگیرد، هنجارهای غیررسمی و روابط شخصی بر فرایندهای تصمیم‌گیری غلبه پیدا کرده و زمینه بروز رفتارهای فسادآمیز فراهم می‌شود (Noor Bakhsh et al., 2020). افزون بر این، فشارهای اقتصادی و نوسانات کلان‌اقتصادی، به‌ویژه در حوزه‌هایی مانند نرخ ارز و تورم، می‌تواند انگیزه‌های فردی و سازمانی برای تخلف را افزایش دهد (Pehlavani, 2022).

از منظر بین‌المللی، پژوهش‌های مقایسه‌ای نشان می‌دهد که استفاده از فناوری‌های مالی و سامانه‌های گزارشگری آنی، در کنار چارچوب‌های قانونی قوی و حمایت از افشاگران فساد، نقش مهمی در کاهش این پدیده دارد (Jafari, 2020; Padash & Arbab, 2022). تجربه کشورهایی که موفق به مهار نسبی فساد مالی شده‌اند، بیانگر آن است که رویکردهای فناورانه تنها در صورتی موفق خواهند بود که با اصلاحات نهادی، برخورد قاطع قضایی و فرهنگ‌سازی سازمانی همراه باشند (Oecd, 2020; Wang & Huang, 2020). در ایران نیز، هرچند گام‌هایی در جهت استفاده از فناوری‌های شفافیت‌ساز برداشته شده، اما به دلیل ضعف اجرا و نبود هماهنگی میان نهادهای ذی‌ربط، اثرگذاری این اقدامات محدود بوده است (Gholami, 2022).

در این میان، یکی از چالش‌های اساسی، نبود سیاست‌های جامع و منسجم برای پیشگیری و مقابله با فساد مالی در شرکت‌های بورسی است. اغلب اقدامات در این حوزه به‌صورت واکنشی و مقطعی انجام می‌شود، در حالی که ماهیت شبکه‌ای و چندلایه فساد مالی، نیازمند برنامه‌ریزی بلندمدت و هماهنگ است (Johnson & Sharma, 2022).

(World, 2020). بر همین اساس، پژوهش حاضر تلاش می‌کند با استفاده از رویکرد نظریه داده‌بنیاد، الگویی جامع از عوامل تعیین‌کننده فساد مالی در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران ارائه دهد.

روش پژوهش و مواد

چارچوب پژوهش مبتنی بر رویکرد داده‌بنیاد^۱ بوده و با هدف کشف معنا و الگوهای پنهانی در بستر فساد مالی شرکت‌های بورس تهران تدوین شده است. بخش کیفی پژوهش از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با خبرگان مالی و حسابرسی استخراج شده است تا امکان شناسایی شبکه عوامل مؤثر بر فساد از دل داده‌های تجربی فراهم شود. نمونه‌گیری در این بخش به شیوه هدفمند و با تمرکز بر دستیابی به اشباع نظری صورت گرفت.

برای تضمین غنای داده‌ها، شیوه گلوله‌برفی جهت تکمیل دامنه نمونه‌گیری مورد استفاده قرار گرفت و با برگزاری مصاحبه‌های عمیق و انتقال تدریجی داده تا نقطه اشباع، امکان کشف کدهای غنی و مقولات اصلی الگو فراهم شد. داده‌های حاصل از جلسات مصاحبه ثبت، رمزگذاری و سپس با نرم‌افزار مسکیودا^۲ تحلیل شد. علاوه بر این، اعتبار داده‌ها از طریق بازبینی شرکت‌کنندگان و تطبیق با مستندات ثانویه کنترل شده است.

فرآیند کدگذاری، در سه مرحله باز، محوری و انتخابی انجام شد تا عمق مفهومی و ساختاری فساد مالی و راهبردهای مقابله با آن کشف شود. در این فرآیند ابتدا داده‌های خام مصاحبه‌ها خط به خط کدگذاری شده و سپس با تحلیل تماتیک، ارتباط و اولویت‌بندی میان کدها مشخص شد. در مرحله دوم، کدهای مشابه دسته‌بندی و در نهایت مقوله محوری (فساد مالی شرکتی) به عنوان سررشته تحلیل قرار گرفت.

برای افزایش اعتبار علمی یافته‌ها از سه‌ضلعی‌سازی رویکردها، بازبینی مشارکت‌کنندگان و تحلیل شبکه‌ای بهره‌برده شد. همچنین پایایی ابزار توسط آلفای کرونباخ و تست ترکیبی تأیید شده است. این رویکرد ترکیبی تضمین کرد که یافته‌ها نه تنها منعکس‌کننده واقعیت عینی شرکت‌ها، بلکه قابل تعمیم به بخش عمده ساختارهای اقتصادی مشابه در کشور باشند.

یافته‌ها

پژوهش درباره فساد مالی در شرکت‌ها نیازمند رویکردی چندبعدی و جامع است، زیرا علت‌ها و پیامدهای فساد اغلب پیچیده و متأثر از سطوح فردی، سازمانی و نهادی‌اند. کدگذاری اولیه بر پایه نظریه داده‌بنیاد باعث می‌شود محقق بدون پیش‌فرض، مستقیم از دل داده‌های مصاحبه‌ها یا اسناد گردآوری‌شده، مضامین اصلی و نشانه‌های تکرارشونده را شناسایی کند. به عنوان مثال، انگیزه‌های مالی مدیران، دانش ناکافی حسابداری، و فشار معیشتی کارکنان از مصادیق علل فردی شناخته شده‌اند که بستر گرایش به فساد را رقم می‌زنند. ضعف‌های فردی برای ارتکاب فساد، اغلب در تعامل با محیط سازمانی و بستری شکل می‌گیرند که نظارت کافی یا آموزش اخلاقی نهادینه نشده است.

در همین راستا، عوامل سازمانی مثل ناکارآمدی سیستم‌های کنترلی، نبود شفافیت اطلاعاتی، و فقدان سازوکار گزارش‌دهی مؤثر نقش حلقه واسطه‌ای برای بروز و تعمیق رفتارهای فسادآمیز ایفا می‌کنند. ساختار سازمانی معیوب، تعارض منافع مدیران با ذی‌نفعان و فرهنگ سازمانی بی‌تفاوت نسبت به تعهد و صداقت، فضایی را فراهم می‌کند که حتی افراد سالم نیز مستعد ورود به جریان فساد می‌شوند. از سوی دیگر، کارکرد نادرست حسابرسی و ساختارهای مالیاتی، و همچنین سیاست‌ها و رویه‌های اجرایی مبهم و غیراستاندارد، زمینه را برای سوءاستفاده گسترده‌تر از منابع سازمانی، تسهیل می‌کنند.

¹ Grounded Theory

² MaxQDA

جدول ۲. کدگذاری اولیه و ابعاد داده بنیاد

ردیف	کد اولیه	مؤلفه	بعد داده بنیاد
۱	انگیزه مالی مدیران	فردی	شرایط علی
۲	دانش ناکافی حسابداری		
۳	فشار معیشتی کارکنان		
۴	تمایل به ریسک مدیران		
۵	ضعف اخلاق حرفه‌ای		
۶	تطمیع مدیران پایین دست		
۷	سوءاستفاده از موقعیت		
۸	بی توجهی به تعهد شغلی		
۹	اعتماد به سیستم معیوب		
۱۰	مشکلات خانوادگی مؤثر بر رفتار		
۱۱	ضعف فرهنگ خانواده	زمینه‌ای	بسترها و زمینه‌ها
۱۲	نبود آموزش اخلاق		
۱۳	تأثیر عرف‌های اجتماعی		
۱۴	فشار گروه هم‌تا		
۱۵	ضعف رسانه‌ها در افشا		
۱۶	نبود آموزش عمومی ضد فساد		
۱۷	عدم شفافیت در جامعه		
۱۸	گسترش نگاه تساهل نسبت به فساد		
۱۹	نبود سیستم ارزیابی عملکرد	سازمانی	شرایط علی
۲۰	کنترل داخلی ناکارآمد	سازمانی	
۲۱	شفافیت اطلاعاتی پایین	سازمانی	
۲۲	نبود فرآیند گزارش دهی	سازمانی	
۲۳	ناکارآمدی ساختار سازمانی	سازمانی	
۲۴	استخدام و ارتقای غیرشایسته سالارانه	سازمانی	
۲۵	فرهنگ سازمانی مصلحت‌اندیش	سازمانی	بسترها و زمینه‌ها
۲۶	تضاد منافع مدیران	سازمانی	شرایط مداخله‌گر
۲۷	نبود انگیزه افشاگری	سازمانی	
۲۸	نفوذ سیاسی در مدیریت	سازمانی	
۲۹	نفوذ بیرونی بر تصمیمات	سازمانی	
۳۰	ناکارآمدی حسابرسی	سازمانی	شرایط علی
۳۱	نبود نظم در تصمیم‌گیری	سازمانی	
۳۲	گردش شغلی بیش از حد	سازمانی	بسترها و زمینه‌ها
۳۳	نبود شفافیت در پرداخت‌ها	سازمانی	شرایط علی
۳۴	ناکارآمدی سامانه مالیاتی	سازمانی	بسترها و زمینه‌ها
۳۵	تعارض نقش‌های شغلی	سازمانی	شرایط مداخله‌گر
۳۶	ضعف اعتماد میان واحدها	سازمانی	بسترها و زمینه‌ها
۳۷	نبود آموزش مستمر	راهبردی	راهبردها
۳۸	ارتقاء فرهنگ اخلاقی	راهبردی	
۳۹	شفافیت اطلاعات مالی	راهبردی	
۴۰	ارتقاء فن‌آوری اطلاعات	راهبردی	
۴۱	سامانه مکانیزه تخلیفات	راهبردی	
۴۲	آموزش مدیران	راهبردی	

۴۳	پیگیری کیفی جدی	راهبردی	
۴۴	مجازات سریع متخلفان	راهبردی	
۴۵	استقرار حسابرسی مستمر	راهبردی	
۴۶	سلب صلاحیت مدیران متخلف	راهبردی	
۴۷	تشویق کارکنان به افشاسازی	راهبردی	
۴۸	شفافیت فرآیندهای تصمیم‌گیری	راهبردی	
۴۹	تشکیل کمیته ریسک	راهبردی	
۵۰	تنظیم چارت شفاف پاسخگویی	راهبردی	
۵۱	قوانین بازدارنده جدی	نهادی	
۵۲	اصلاح ساختار نهادهای ناظر	نهادی	
۵۳	شفافیت رویه‌های اداری	نهادی	
۵۴	تقویت استقلال نهادهای نظارتی	نهادی	
۵۵	ایجاد سامانه گزارشگری امن	نهادی	
۵۶	ضعف قانونی	نهادی	بسترها و زمینه‌ها
۵۷	نبود استقلال نهادها	نهادی	
۵۸	نبود سیاست حمایت از افشاگران	نهادی	
۵۹	تداخل وظایف دستگاه‌ها	نهادی	
۶۰	تعدد مقررات گمراه‌کننده	نهادی	
۶۱	برخورد سلیقه‌ای با تخلفات	نهادی	
۶۲	شکل‌گیری شبکه‌های پنهان	نهادی	
۶۳	نفوذ روابط شخصی در انتصابات	نهادی	
۶۴	نبود انسجام سیاست‌های کلان	نهادی	
۶۵	ضعف پاسخگویی نهادهای دولتی	نهادی	
۶۶	خروج سرمایه از شرکت	پیامدی	پیامدها
۶۷	افت شاخص بازار	پیامدی	
۶۸	تضعیف برند شرکت	پیامدی	
۶۹	کاهش رشد اقتصادی	پیامدی	
۷۰	تضعیف سرمایه اجتماعی	پیامدی	
۷۱	انتقال فساد به لایه‌های پایین‌تر	پیامدی	
۷۲	تزریق بدبینی عمومی	پیامدی	
۷۳	کاهش اعتماد عمومی	پیامدی	
۷۴	کاهش کیفیت خدمات و محصولات	پیامدی	
۷۵	افزایش هزینه تأمین مالی	پیامدی	
۷۶	افزایش ریسک اعتباری	پیامدی	
۷۷	ایجاد زمینه‌های بحران سازمانی	پیامدی	
۷۸	کاهش ابتکار و نوآوری کارکنان	پیامدی	
۷۹	مهاجرت نیروی انسانی توانمند	پیامدی	
۸۰	افزایش هزینه‌های معاملاتی	پیامدی	
۸۱	کاهش دوام سازمان و برند	پیامدی	
۸۲	کاهش سهم بازار	پیامدی	
۸۳	تضعیف همکاری و اعتماد میان‌بخشی	پیامدی	
۸۴	کاهش بهره‌وری سازمانی	پیامدی	

در سطح نهادی و محیطی، نبود قوانین بازدارنده جدی، ضعف استقلال نهادهای نظارتی و تعدد مقررات پراکنده یا متعارض، مهمترین خلأهایی اند که به ضعف واکنش نظامات کلان جامعه نسبت به فساد مالی می‌انجامد. در واقع، اگر سیاست حمایت از افشاگران یا سیستم پیگیری مؤثر وجود نداشته باشد، حتی در صورت کشف فساد نیز مقابله واقعی با آن شکل نخواهد گرفت و اقدامات به فرآیندهای فرمالیته و ظاهری محدود می‌شوند. چنانچه می‌بینیم “برخورد سلیقه‌ای با تخلفات” و “نفوذ سیاسی در مدیریت”، مؤلفه‌هایی اند که حکایت از محیط نهادی شکننده و فضای مناسبی برای تداوم فساد دارند.

در بخش راهبردها، مجموعه اقداماتی چون آموزش مستمر مدیران و کارکنان، ارتقاء شفافیت مالی، افزایش بهره‌گیری از فناوری‌های نوین، تشکیل کمیته‌های تخصصی ریسک و حسابرسی و تدوین قوانین بازدارنده از جمله راهکارهای کلان هستند. هدف این راهبردها، پیشگیری، کشف سریع و برخورد قاطع با فساد است. موفقیت راهبردهای اصلاحی، به پیوند ساختاری آن‌ها با بسترها و شرایط علی بستگی دارد؛ یعنی راهبردهایی مؤثر خواهند بود که به‌صورت نظام‌مند و در تعامل با عوامل نهادی و فردی اجرا شوند، نه به شکل مقطعی یا نمادین.

در نهایت، پیامدهای فساد مالی در شرکت‌های اقتصادی، هم در سطح خرد (ضعف برند سازمان، کاهش کیفیت خدمات، فرار سرمایه انسانی) و هم در سطح کلان (کاهش رشد اقتصادی، خروج سرمایه، بی‌اعتمادی عمومی) بازتاب می‌یابد. استمرار این روند، منجر به زنجیره‌ای از بحران‌های مدیریتی، اقتصادی و اجتماعی می‌شود. جدول ارائه‌شده با تفکیک کدها به ابعاد علی، بستر، مداخله‌گر، راهبرد و پیامد، ضمن تبیین چرخه علی فساد مالی در شرکت‌ها، مسیر پژوهش و سیاست‌گذاری شفاف جهت پیشگیری و مقابله با این پدیده را هموار می‌سازد.

تحلیل داده‌های کیفی نشان داد که فساد مالی شرکتی حاصل برهم‌کنش پیچیده میان عناصر فردی (انگیزه‌ها، فرهنگ، ضعف پابندی به ارزش‌های حرفه‌ای)، سازمانی (کنترل‌های داخلی ضعیف، نبود حسابرسی‌های مستمر، تعارض منافع مدیران، نفوذ بیرونی و داخلی بر تصمیمات مدیریت) و نهادی (تعدد و تداخل وظایف نهادهای نظارتی، ضعف قوانین مقابله‌ای و نبود حمایت از افشاگران) است. کدهای اولیه جمع‌آوری‌شده طی مصاحبه‌های عمیق، از وجود یک چرخه تکرارشونده خبر می‌دهند که معمولاً از انگیزه‌های فردی (نظیر طمع سود یا رفع نیازهای معیشتی)، ضعف ساختارهای درون‌سازمانی (عدم تفکیک مسئولیت‌ها، نبود فرهنگ آموزش اخلاقی)، و عدم رعایت شفافیت در نقل‌وانتقالات مالی نشأت می‌گیرد. حتی در شرکت‌هایی که به ظاهر ساختار نظارتی کامل دارند، اما عدم اجرای مؤثر قوانین و عدم نظارت متقابل مؤثر، باعث گسترش فساد می‌شود. این روند به تقویت پیامدهای منفی چون کاهش اعتماد عمومی، تضعیف بازار سرمایه و خروج سرمایه از کشور می‌انجامد.

در مرحله بعدی تحلیل، کدهای استخراج‌شده دسته‌بندی و مؤلفه‌ها از دل این کدها شناسایی شد. مؤلفه‌های اصلی همان‌طور که در جدول نیز دیده می‌شود، عبارت‌اند از: عوامل فردی-شخصیتی، ویژگی‌های ساختاری سازمان، ضعف کنترل داخلی، ضعف فرهنگی-اجتماعی، ناکارآمدی بسترهای نهادی و مدیریتی و نیز نوع واکنش‌های سازمان به رویدادهای فساد. در نهایت مدل نهایی، شش بعد داده‌بنیاد را از دل داده‌ها به صورت ساختارمند بیرون کشید: شرایط علی (علل اولیه فساد)، شرایط زمینه‌ای یا بستر (عوامل تقویت‌کننده محیطی مانند فرهنگ، اقتصاد، فناوری)، شرایط مداخله‌گر (تضاد منافع، نفوذ سیاسی، ضعف انگیزه افشای فساد)، مقوله محوری (فساد مالی شرکتی)، راهبردهای مقابله (مانند آموزش، شفاف‌سازی، قوانین بازدارنده، استفاده از فناوری) و پیامدها (خروج سرمایه، افت رشد، بدبینی اجتماعی، کاهش سرمایه اجتماعی، تضعیف عملکرد بنگاه).

جدول ۲. کدگذاری محوری/انتخابی

کد منتخب (نمونه‌ها)			محور کدگذاری	مقوله محوری
انگیزه مالی مدیران، دانش ناکافی حسابداری، فشار معیشتی کارکنان، تمایل به ریسک، ضعف اخلاق حرفه‌ای			ضعف ارزش‌ها و دانش حرفه‌ای	شرایط علی
ضعف آموزش، ضعف فرهنگ خانواده، نفوذ عرف‌های اجتماعی، ناکارآمدی سامانه‌های فناوری مالی، نبود آموزش عمومی ضد فساد			فرهنگ و ساختار ناسالم	شرایط بستر
نفوذ سیاسی در مدیریت، تعارض منافع مدیران، نبود انگیزه افشاگری، نفوذ بیرونی بر تصمیمات، تداخل وظایف			تعارض منافع و نفوذ بیرونی	شرایط مداخله‌گر
پیاده‌سازی سامانه‌های گزارشگری، آموزش اخلاق حرفه‌ای، حسابرسی مستمر، ارتقاء فناوری اطلاعات، مجازات سریع متخلفان			شفافیت، آموزش، فناوری	راهبرد
خروج سرمایه از شرکت، افت شاخص بازار، تضعیف برند شرکت، تزریق بدبینی عمومی، کاهش اعتماد عمومی، مهاجرت نیروی انسانی			اخلال عملکرد و بی‌اعتمادی	پیامد

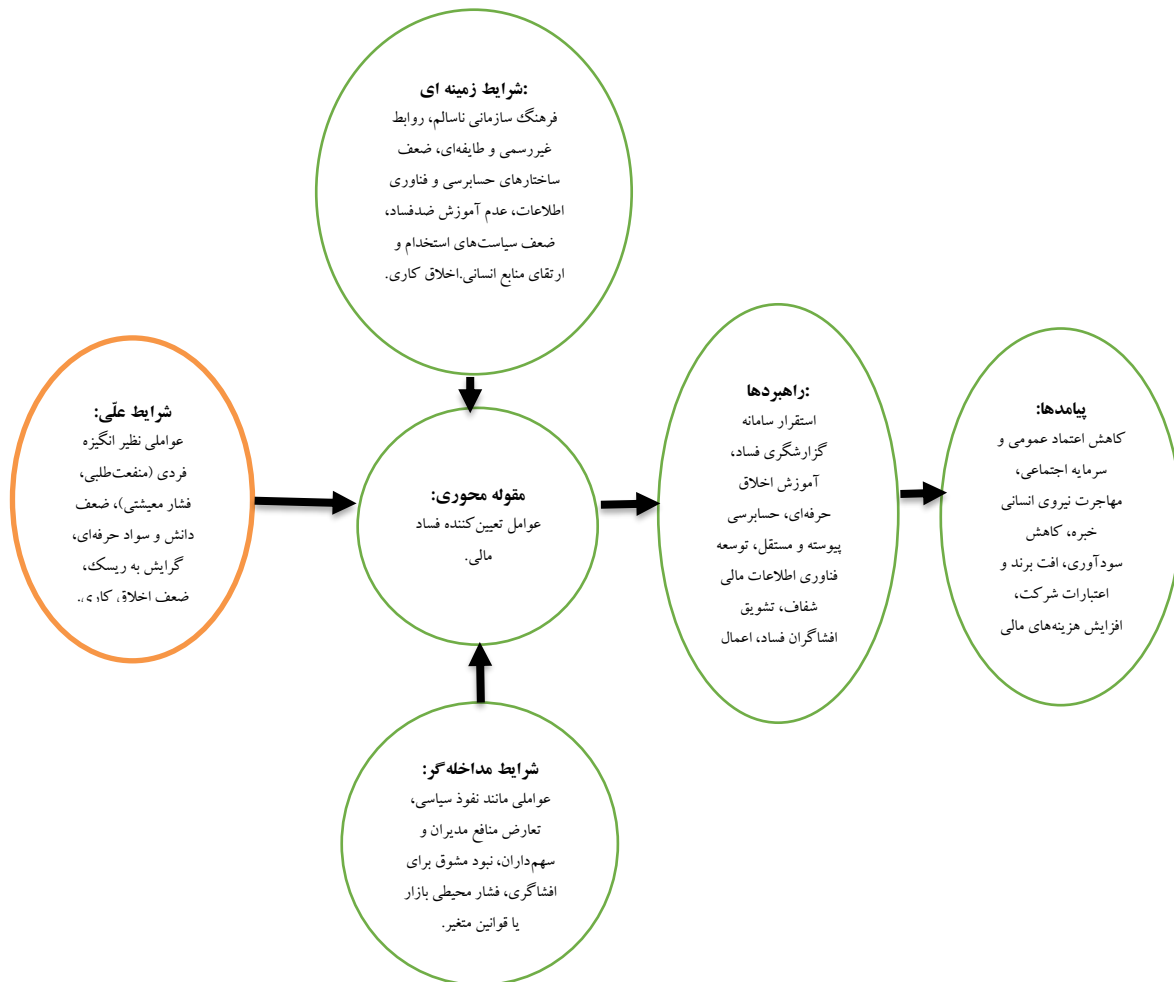
کدگذاری محوری و انتخابی، گام‌های کلیدی در روش نظریه داده‌بنیاد هستند که از طریق آن‌ها، داده‌های پراکنده و متنوع اولیه حول محورهای مشخص و مرتبط سازماندهی و الگوپردازی می‌شوند. در این پژوهش، کدگذاری محوری با تعیین پنج مقوله اصلی شامل «شرایط علی»، «شرایط بستر»، «شرایط مداخله‌گر»، «راهبرد» و «پیامد» ساختاری نظام‌مند به داده‌های کیفی بخشیده است. ارتباط میان این مقولات، چرخه شکل‌گیری و تداوم فساد مالی را از علت تا پیامد تبیین می‌کند و به پژوهشگر امکان می‌دهد به جای مواجهه با جزئیات پراکنده، یک مدل مفهومی جامع برای مداخله و پیشگیری طراحی کند.

در محور شرایط علی، ضعف ارزش‌های حرفه‌ای، دانش ناکافی، فشارهای معیشتی و تمایل به ریسک، به عنوان شاخص‌ترین علل فردی بروز فساد مالی شناسایی شده‌اند. این موارد بطور معمول در بستر سازمان‌هایی رخ می‌دهد که نظام ارتقای شغلی شفاف، آموزش مستمر اخلاق حرفه‌ای و نظارت موثر وجود ندارد. افراد در چنین محیط‌هایی به دلیل نبود انگیزه لازم برای رعایت استانداردهای حرفه‌ای یا ضعف درونی در پایبندی به اصول اخلاقی، مستعد رفتارهای فسادآمیز می‌شوند. این یافته با مطالعات پیشین پژوهشگران در حوزه رفتار سازمانی نیز همراستا است که تأکید ویژه‌ای بر اهمیت آموزش، تقویت ارزش‌های اخلاقی و تربیت حرفه‌ای نیروی انسانی به عنوان سد اولیه مقابل فساد دارند.

در لایه شرایط بستر، بستر ناسالم اجتماعی و سازمانی شامل فرهنگ سازمانی مصلحت‌اندیش، ضعف آموزش، نفوذ عرف‌های اجتماعی و ناکارآمدی سامانه‌های فناوری مالی برجسته شده‌اند. این عامل‌ها، محیطی را فراهم می‌آورد که هنجارهای فسادآمیز نرمالیزه و حتی پذیرفته می‌شوند. اگر سازمان نتواند فرهنگ شفافیت و پاسخگویی را ترویج کند، زمینه برای رشد و گسترده‌ی فساد آماده می‌شود. همچنین فقدان مکانیزم‌های فناوری و سامانه‌های شفاف برای رصد و کنترل مالی، امکان پنهان‌کاری و تخلف را بیشتر می‌کند. در بخش شرایط مداخله‌گر، تعارض منافع، نفوذ سیاسی و ضعف انگیزه افشاگری به‌مثابه موانع مهم در مسیر مقابله با فساد عمل می‌کنند. حتی اگر افراد یا مدیران سازمان میلی به افشای فساد داشته باشند، نبود حمایت حقوقی، ترس از عواقب شغلی یا وجود تعارض منافع شخصی و سازمانی، آنان را به سکوت وامی‌دارد. تجربیات بین‌المللی نیز نشان داده‌اند که نبود مکانیزم‌های حمایتی برای افشاگران فساد و حاکم بودن روابط غیراستاندارد، کارایی برنامه‌های مقابله را به‌شدت کاهش می‌دهد.

در راهبردها، راهکارهایی چون پیاده‌سازی سامانه‌های گزارشگری، آموزش اخلاق حرفه‌ای، حسابرسی مستمر، ارتقاء فناوری اطلاعات و اعمال مجازات سریع و مؤثر برای متخلفان، پیشنهاد شده‌اند. این راهبردها با هدف افزایش شفافیت، ارتقاء آگاهی و کاهش انگیزه‌های فساد طراحی می‌شوند و در صورت اجرای صحیح، می‌توانند به صورت سیستماتیک دامنه فساد را به شدت محدود کنند. تجربه کشورهای موفق در کنترل فساد نیز نشان می‌دهد که موفقیت تنها در گروی اجرای راهبردهای متنوع و پیوسته، به استناد بر نقاط آسیب شناسایی شده در تحلیل چرخه فساد است.

در نهایت، پیامدهای فساد مالی شامل اختلال عملکرد سازمان، خروج سرمایه، افت شاخص بازار، تضعیف برند، کاهش اعتماد عمومی و مهاجرت نیروی انسانی است. این پیامدها نه تنها سودآوری و پایداری شرکت‌ها را تهدید می‌کنند، بلکه می‌توانند سلامت کل اقتصاد و جامعه را نیز در معرض خطر قرار دهند. جدول کدگذاری محوری/انتخابی با تمرکز بر سطوح علی و پیامدی، بستری مناسب برای سیاست‌گذاری مبتنی بر شواهد فراهم می‌سازد تا مدیران و قانون‌گذاران بتوانند از طریق مداخله در نقاط کلیدی، چرخه فساد را متوقف کنند.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

ساختار چندبعدی مدل و اجزا

مدل نهایی پژوهش بر پایه نظریه داده‌بنیاد، با ساختاری چندبعدی طراحی شده که تعامل پویا و همزمان عوامل فردی، سازمانی، نهادی و محیطی را در ایجاد و تداوم فساد مالی در شرکت‌ها نشان می‌دهد. این مدل بیان می‌کند که فساد مالی نه پدیده‌ای مستقل یا تک‌عاملی، بلکه حاصل کنش و واکنش عوامل گوناگون در سطوح مختلف است. مؤلفه‌های مدل حول پنج محور اصلی نظریه داده‌بنیاد (شرایط علی، بستر، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها) سازمان یافته‌اند؛ به گونه‌ای که هر دسته از عوامل، نقشی متمایز اما در عین حال اثرگذار و مرتبط با دیگر مؤلفه‌ها ایفا می‌کند.

شرایط علی و بسترهای شکل‌دهنده فساد

در این مدل، شرایط علی مانند ضعف نظام ارزشی در میان مدیران، ناکارآمدی کنترل‌های داخلی، انگیزه‌های شخصی برای منافع غیرقانونی و فشارهای اقتصادی به‌عنوان ریشه‌های آغازگر رفتار فسادآمیز شناسایی شده‌اند. بسترهای سازمانی و محیطی همچون ناکارآمدی زیرساخت‌های فناوری اطلاعات، فضای غیراخلاقی و فرهنگ سازمانی ناسالم، نبود سیاست‌ها و مقررات شفاف مقابله با فساد را تشدید می‌کنند. این عوامل، زمینه مساعدی برای ظهور و گسترش فساد مالی فراهم می‌آورند و بی‌توجهی به هر یک می‌تواند اقدامات اصلاحی را ناکارآمد سازد.

نقش شرایط مداخله‌گر و راهبردها

در ادامه مدل، شرایط مداخله‌گر نظیر تعارض منافع، ضعف نظارت بر مدیران و نفوذ سیاسی به‌عنوان متغیرهای تسریع‌کننده یا بازدارنده ایفای نقش می‌کنند. شناسایی این شرایط به مدیران امکان می‌دهد نقاط آسیب‌پذیر را هدف قرار دهند. هم‌زمان، راهبردهایی مانند بازطراحی فرایندهای کنترلی، آموزش اخلاق حرفه‌ای، به‌کارگیری فناوری‌های شفافیت‌ساز (مانند سامانه‌های نظارت بر تراکنش‌ها)، و ایجاد فرهنگ سازمانی سلامت، به‌عنوان پاسخ‌های مؤثر مدل معرفی شده‌اند که می‌توانند چرخه فساد را مختل سازند.

پیامدهای فساد و اهمیت رویکرد سیستمی

مدل نشان می‌دهد که پیامدهای فساد مالی فقط به اختلال عملکرد سازمان و خسارات اقتصادی خلاصه نمی‌شود، بلکه سرمایه اجتماعی، اعتماد عمومی و مشروعیت نهادها را نیز تضعیف می‌کند. بر همین اساس، مدل پژوهش بر ضرورت رویکرد سیستمی و اصلاح هم‌زمان ساختارها و رفتارها تأکید دارد. مداخلات باید در سطوح مختلف (فردی، سازمانی، نهادی) و با درک پویایی عوامل زمینه‌ای و میانجی صورت گیرد تا امکان قطع چرخه معیوب و کاهش پایدار فساد مالی در شرکت‌ها فراهم شود.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که فساد مالی در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران حاصل تعامل پیچیده عوامل فردی، سازمانی و نهادی است. کدگذاری باز، محوری و انتخابی در چارچوب نظریه داده‌بنیاد آشکار ساخت که عوامل علی نظیر ضعف ارزش‌های حرفه‌ای، دانش ناکافی حسابداری، فشارهای معیشتی و تمایل به ریسک، در کنار بسترهایی همچون فرهنگ سازمانی مصلحت‌اندیش، ناکارآمدی زیرساخت‌های فناوری اطلاعات، نبود آموزش اخلاق حرفه‌ای و ضعف سیاست‌های مقابله با فساد، بستر مناسب برای شکل‌گیری و تداوم رفتارهای فسادآمیز را فراهم می‌کنند. این نتایج با یافته‌های (Ahmadinejad & Gholami, 2019) هم‌راستا است که نشان دادند ضعف شفافیت مالی و ناکارآمدی کنترل‌های داخلی از مهم‌ترین علل بروز فساد مالی در شرکت‌های بورسی ایران است.

یکی از ابعاد برجسته یافته‌ها، تأکید بر نقش شرایط مداخله‌گر، به‌ویژه تعارض منافع مدیران و نفوذ سیاسی در تصمیم‌گیری‌ها، بود. این شرایط موجب می‌شود حتی در صورت وجود مقررات و ابزارهای کنترلی، فرایندهای مقابله با فساد دچار اختلال شود. نتایج این بخش با مطالعات (Noor Bakhsh et al., 2020) همخوانی دارد که در صنعت بیمه ایران نشان دادند ضعف هماهنگی میان نهادهای نظارتی و نفوذ روابط غیررسمی، چرخه فساد را تقویت می‌کند. همچنین، هم‌راستا با یافته‌های (Wang & Huang, 2020)، می‌توان گفت که وجود قوانین متعارض و نبود هم‌افزایی نهادی، فرصت‌های سوءاستفاده را افزایش می‌دهد.

بررسی راهبردهای شناسایی‌شده در این پژوهش نشان داد که ترکیبی از اقدامات فناورانه، آموزشی و حقوقی برای مهار فساد ضروری است. راهکارهایی مانند استقرار سامانه‌های گزارشگری امن، آموزش مستمر اخلاق حرفه‌ای، حسابرسی‌های پیوسته و ارتقاء شفافیت اطلاعات مالی، همگی از سوی خبرگان مالی به‌عنوان مؤلفه‌های حیاتی پیشنهاد شده‌اند. این یافته‌ها با مطالعات (Padash & Arbab, 2022) و (Jafari, 2020) هم‌راستا است که بر نقش فناوری و شفافیت اطلاعاتی در کاهش فساد مالی تأکید داشتند. همچنین، تجربه‌های بین‌المللی (Lin et al., 2021) نشان داده است که کیفیت نهادی بالا و حمایت مؤثر از افشاگران می‌تواند اثرگذاری این راهبردها را افزایش دهد.

یافته‌های پژوهش حاضر بر اهمیت فرهنگ‌سازی سازمانی و تقویت سرمایه اجتماعی نیز تأکید دارد. در سازمان‌هایی که ارزش‌های اخلاقی، شفافیت و پاسخگویی نهادینه نشده‌اند، رفتارهای فسادآمیز به تدریج به هنجار تبدیل می‌شود. این نتیجه با مطالعات (Barati, 2019) و (Fadavi, 2021) همخوانی دارد که ضعف آموزش اخلاق حرفه‌ای و ارزش‌های فرهنگی را به‌عنوان عوامل تشدیدکننده فساد شناسایی کرده‌اند. همچنین، نتایج با گزارش (Transparency, 2019) همسو است که در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا نشان داد، نبود فرهنگ پاسخگویی و پذیرش اجتماعی فساد، مهم‌ترین موانع مقابله با آن است.

بعد اقتصادی نتایج نیز حائز اهمیت است. تحلیل داده‌های کیفی نشان داد که فشارهای اقتصادی و نوسانات کلان اقتصادی، از جمله تورم و بی‌ثباتی نرخ ارز، محرک‌های مهمی برای افزایش انگیزه‌های فردی و سازمانی در جهت ارتکاب تخلفات مالی هستند. این موضوع با یافته‌های (Pehlavani, 2022) در ایران و مطالعات (Johnson & Sharma, 2022) در سطح بین‌المللی هم‌راستا است که نشان دادند متغیرهای کلان اقتصادی ارتباط مستقیمی با میزان فساد در بنگاه‌ها دارند.

در بخش پیامدها، نتایج حاکی از آن بود که فساد مالی علاوه بر آسیب به عملکرد سازمانی و تضعیف برند شرکت، سرمایه اجتماعی و اعتماد عمومی را کاهش داده و حتی می‌تواند منجر به خروج سرمایه انسانی و مالی شود. این نتایج با مطالعات (Gholami, 2022) و گزارش (World, 2020) مطابقت دارد که تأثیرات گسترده فساد بر توسعه اقتصادی و پایداری اجتماعی را مورد تأکید قرار داده‌اند. علاوه بر این، یافته‌ها با نتیجه‌گیری (Oecd, 2020) همسو است که کاهش اعتماد ذی‌نفعان به حاکمیت شرکتی را یکی از مهم‌ترین پیامدهای فساد مالی معرفی می‌کند.

نکته مهم دیگر در یافته‌های پژوهش، لزوم یکپارچه‌سازی سیاست‌ها و هماهنگی نهادی برای مقابله مؤثر با فساد است. بر اساس داده‌های گردآوری‌شده، فقدان هماهنگی میان سازمان بورس، دستگاه قضایی و نهادهای نظارتی دیگر، موجب کندی یا ناکارآمدی اقدامات مقابله‌ای می‌شود. این موضوع با یافته‌های (Noor Bakhsh et al., 2020) در ایران و (Wang & Huang, 2020) در مطالعات بین‌المللی مطابقت دارد که بر ضرورت همگرایی نهادی تأکید کرده‌اند.

همچنین، نتایج نشان می‌دهد که اجرای موفقیت‌آمیز راهبردهای ضد فساد، وابسته به اراده نهادی، ضمانت‌های اجرایی قوی و حمایت اجتماعی از افشاگران است. بدون این عوامل، حتی پیشرفته‌ترین ابزارهای فناورانه و جامع‌ترین برنامه‌های آموزشی نیز کارایی لازم را نخواهند داشت. این یافته‌ها با مطالعات (Padash & Arbab, 2022) و گزارش (Transparency, 2019) همسو است که بر اهمیت حفاظت از افشاگران و برخورد سریع قضایی در موفقیت برنامه‌های ضد فساد تأکید کرده‌اند.

در مجموع، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که فساد مالی در شرکت‌های بورسی ایران، پدیده‌ای چندعاملی است که باید با رویکردی سیستمی و چندسطحی، شامل اصلاحات نهادی، آموزش، فرهنگ‌سازی و بهره‌گیری از فناوری‌های شفافیت‌ساز، مورد مقابله قرار گیرد. هم‌راستایی یافته‌ها با مطالعات داخلی و بین‌المللی، اعتبار نتایج را تقویت می‌کند و می‌تواند مبنایی برای سیاست‌گذاری جامع در این حوزه باشد.

یکی از محدودیت‌های پژوهش حاضر، تمرکز آن بر شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران و مصاحبه با تعداد محدودی از خبرگان مالی است که ممکن است قابلیت تعمیم کامل یافته‌ها به سایر بخش‌های اقتصادی را محدود کند. علاوه بر این، استفاده از روش کیفی و نظریه داده‌بنیاد، هرچند امکان کشف عمیق عوامل را فراهم می‌کند، اما وابسته به تفسیر پژوهشگر است و احتمال سوگیری در کدگذاری و تحلیل داده‌ها وجود دارد. محدودیت دیگر، شرایط خاص اقتصادی و نهادی ایران در دوره جمع‌آوری داده‌ها است که می‌تواند بر نگرش مصاحبه‌شوندگان و پاسخ‌های آن‌ها تأثیر گذاشته باشد.

برای پژوهش‌های آینده، پیشنهاد می‌شود دامنه مطالعه به سایر بخش‌های اقتصادی، از جمله شرکت‌های غیربورسی و سازمان‌های دولتی، گسترش یابد تا الگوهای شناسایی شده با زمینه‌های متفاوت مقایسه شود. همچنین، ترکیب رویکردهای کیفی و کمی می‌تواند امکان آزمون فرضیه‌های استخراج‌شده از مدل داده‌بنیاد را فراهم آورد و دقت نتایج را افزایش دهد. بررسی تطبیقی میان کشورهایی با شرایط اقتصادی و نهادی مشابه ایران نیز می‌تواند دیدگاه‌های جدیدی برای طراحی سیاست‌های ضد فساد ارائه دهد. در بعد عملی، شرکت‌های بورسی باید برنامه‌های آموزشی مستمر در زمینه اخلاق حرفه‌ای و شفافیت مالی را اجرا کنند و سامانه‌های گزارشگری امن برای افشای تخلفات فراهم آورند. تشکیل کمیته‌های حسابرسی مستقل، بازطراحی فرآیندهای کنترلی و استفاده از فناوری‌های شفافیت‌ساز، می‌تواند اثربخشی اقدامات ضد فساد را افزایش دهد. همچنین، هماهنگی میان نهادهای نظارتی و قضایی، تدوین قوانین بازدارنده و حمایت از افشاگران، از الزامات اساسی برای مهار پایدار فساد مالی در این شرکت‌ها است.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تشکر و قدردانی

از تمامی کسانی که در طی مراحل این پژوهش به ما یاری رساندند تشکر و قدردانی می‌گردد.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافع وجود ندارد.

حمایت مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

موازن اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازن و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

References

- Ahmadinejad, M., & Gholami, H. (2019). Investigating the impact of transparency and internal control structures on reducing financial corruption in companies listed on the Tehran Stock Exchange. *Financial Accounting Research*, 11(1), 21-41.
- Barati, M. (2019). The role of professional ethics education and defining job responsibilities in reducing financial corruption. *Quarterly Journal of Organizational Behavior Studies*, 7(2), 45-60.
- Fadavi, M. (2021). Cultural and social factors in financial corruption: A case study of Iranian companies. *Quarterly Journal of Economic Sociology*, 9(3), 15-30.
- Gholami, H. (2022). Policies for combating financial corruption in Iran: Challenges and solutions. *Quarterly Journal of Economic Policy Making*, 10(2), 15-30.
- Jafari, A. (2020). The role of financial technologies in increasing transparency and reducing corruption in listed companies. *Quarterly Journal of Financial Management*, 8(3), 55-70.
- Johnson, J., & Sharma, S. (2022). Corruption, governance, and economic growth: Evidence from cross-country data. *World Development*, 153, 105783. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2022.105783>
- Kalantari Sarcheshmeh, N., Sharmsar Hasanali Deh, A., & Nematollahi, S. M. S. (2024). Financial Corruption and Money Laundering. <https://civilica.com/doc/2190676>
- Lin, S., Ma, Y., & Su, C. (2021). The impact of institutional quality on corporate corruption: Evidence from emerging markets. *Journal of Business Ethics*, 172(3), 537-552. <https://doi.org/10.1007/s10551-020-04521-6>
- Masoumi, S. F., & Hekmati, M. (2024). Organizational Transparency for Preventing Administrative and Financial Corruption (Case Study: Hamadan Municipality). *New Research Approaches in Management and Accounting Sciences*, 8(28), 2383-2397.
- Mostafavi Nejad, S. S., Parvin, K., & Naeimi, O. (2023). Combating Financial Corruption: Diagnosing the Jurisdiction of the Administrative Court of Justice and the General Inspection Organization. *Administrative Law Quarterly*, 10(33), 195-218. <https://doi.org/10.61186/qjal.10.33.195>
- Noor Bakhsh, M., Asadi, S., & Mirzaei, S. (2020). Explaining the institutional and structural dimensions of financial corruption through the lens of grounded theory: A study of the Iranian insurance industry. *Quarterly Journal of Financial Development Strategies*, 8(2), 105-132.
- Oecd. (2020). *Corporate governance and corruption: A framework for action*.
- Padash, H., & Arbab, A. (2022). Combating financial corruption in the Middle East: The role of transparency and technology. *Middle East Economic Review*, 14(1), 25-40.
- Pehlavani, M. (2022). Macroeconomic factors and financial corruption in Iranian companies. *Quarterly Journal of Economic Policies*, 10(4), 55-70.
- Qahraman Nejad, A. (2023). Reducing Administrative Corruption through Financial Oversight and Transparency in Municipalities towards Achieving Administrative Integrity in These Organizations. *New Research Approaches in Management Sciences*, 37(6), 355-367.
- Transparency, I. (2019). *Global corruption barometer: Middle East and North Africa*. <https://www.transparency.org/en/gcb/middle-east-and-north-africa>
- Wang, Y., & Huang, Y. (2020). Institutional determinants of corruption: A cross-country analysis. *International Review of Economics & Finance*, 66, 154-171. <https://doi.org/10.1016/j.iref.2019.11.004>
- World, B. (2020). *Fighting corruption: A global challenge*. <https://www.worldbank.org/en/topic/governance/brief/anti-corruption>